

חמודי שי

על התורה והמועדים

הגנים והעונות מחודשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליון ל"ח | פרשת נצבים וילך תשפ"ז

מי הם אותם שאינם
פה היום?

פרשת
נצבים

אותם אשר

הנם פה ואותם אשר אינם

"אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם
ראשיכם שבטיכם זקניכם ושריכם כל איש
ישראל" (דברים כט, ט).

משה רבנו מכנס את בני ישראל לאחד מנאומיו
האחרונים. הוא מדגיש את היקף הכינוס: "כלכם!",
ומסיים "כל איש ישראל", להדגיש אין שום יוצא
מהכלל. כולם עומדים "היום לפני ה' אלקיכם".
כעבור כמה פסוקים מועטים משה מגלה לעם שלא
כל הנכללים בברית נראים לעין:

"ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את הברית
הזאת ואת האלה הזאת. כי את אשר ישנו פה
עמנו עמד היום לפני ה' אלקינו
ואת אשר איננו פה עמנו היום"
(דברים כט, יג-יד).

מי הם אותם אשר "איננו פה"?
רש"י מבאר שכוונת הדברים: "ואף
עם דורות העתידים להיות",
אף איתם נכרתה הברית (רש"י,
דברים כט, יד). אך עדיין צריך
ביאור. היאך נכרתת ברית עם מי
שעדיין לא נולד? התורה מתארת
הן הנוכחים והן הנעדרים
בתיבה החוזרת "היום", בשלמא
הנוכחים נמצאים "היום", אך האין
הנעדרים נמצאים "היום"? הרי הם
רק יהיו בעתיד! אפשר שמילים
אלו מגלות דבר על מהותו של
"כל ישראל", על הברית עצמה,
ועל זיקתו של משה לכל דור ודור
שיבוא אחריו.

עניינים שנתבאר

פרשת נצבים

אותם אשר הנם פה ואותם אשר אינם ---
ישנו ואיננו: שתי בחינות במציאות
ה"איננו פה" הם עם ה' תמיד ---
ההן הנסתר בתוך ההעדר ----- גם
הדורות הבאים נצבים לפני ה' ----- מהו
משמעות "היום" ----- ברית שלמעלה
מן הזמן ----- מאל כל ישראל אל כל
איש ישראל ----- דברי משה רבנו לכל
הדורות ----- אנחנו נצבים היום

פרשת וילך

דבריו האחרונים של משה: מתוכחה
לחיוזוק ----- תיקון לפחד המרגלים ---
השליח שנשאר נאמן ----- לעיני כל
ישראל ----- משה לא ילך - ה' ילך! ---
קולו של משה - נצחיות התורה ---
מאל כל ישראל אל לעיני כל ישראל

ישנו ואיננו: שתי בחינות של מציאות
לשון התורה מדויקת: "אשר ישנו פה ואשר איננו
פה". גנוזים בביטויים אלו עיקר לשון המציאות
וההעדר: יש ואין. אך אין להבין "איננו" כהעדר
מוחלט. אדרבה! המפרשים למדו ממנו להיפך, כל
אחד בלשונו ומנקודת מבט המיוחד שלו.

רבינו בחיי מביא שני ביאורים. בראשון מתאר הוא
את היחס בין הדור העומד בהווה לדורות הבאים
כחיס השרש לענפיו. "האב שורש והבנים הם
ענפים העתידים לצאת מכח השרש" (רבינו
בחיי, דברים כט, יג). הדורות הבאים כבר כלולים
בכח באלו העומדים לפני משה. לפיכך יכול "דור
השורש" להכניס את "דורות הענפים" העתידיים
בברית. ואחר כך מוסיף רבינו בחיי ביאור עמוק
יותר על פי דברי חז"ל שכל הנפשות שנבראו
מבראשית היו שם, אף שגופיהם עדיין לא נבראו.

הוא קורא את דברי משה בדיוק
נמרץ: "ואת אשר איננו פה"
- בגוף, "עמנו היום" - בנפש.
אותם דורות הבאים היו באותו יום
עם אותו הדור - בנפש. רבינו בחיי
מרחיב את ביאור "עמנו" כקיצור
למה שכתוב בפסוק "עמנו עמד
היום". כאילו אמרה התורה: ואת
אשר איננו פה עמנו עומד היום.
אף מי שאינו פה בגוף, הרי הוא
עומד עמנו היום. וז"ל רבינו בחיי:
"והזכיר בהן עמידה כלשון האמור
במלאכי השרת (זכריה ג) 'בין
העומדים האלה', וכן אמרו רז"ל
שכל הנביאים כלן קבלו נבואתם
בסיני אבל לא נתן להם רשות
להתנבא עד זמנן...". הרי שאפשר
להיות "עומד" דהיינו נוכח ברוח,
זמן רב קודם שיתגלה בגוף בהמשך

ההיסטוריה.
וכן ישראל
העתיד עדיין
להיוולד ולא
נכנס עדיין

בגוף, נשמתו כבר "עמדה" בברית הזו.
והזוה"ק מציג עניין זה ביתר חיות: "כִּלְהוּ קַיִימוֹ
תָּמֹן, אֶלֶּא דִּלֹּא אֶתְחַזֵּזוּ לְעֵינָא" - כולם עמדו שם,
אלא שלא נראו לעין. כלומר, העדרם לא היה אלא
מענייני בשר.

ה"איננו פה" הם עם ה' תמיד

הכלי יקר (דברים כט, יג) מוסיף עוד רובד בפרשנות.
לאחר שדרך בעקבות רבינו בחיי והמפרשים שכתבו
בסגנון דומה הוא מעיר: "ויש שדקדקו זה משינוי
הלשון שבפסוק. כי את אשר ישנו פה עמנו עומד
היום לפני ה' אלקינו, ואת אשר איננו פה עמנו
היום. ולא אמר ואת אשר איננו פה עמנו עומד
היום לפני ה' ש"מ שמדבר בנשמות שאף על פי
שאינם פה עמנו מכל מקום הם עומדים לפני
ה' תמיד... גם נראה לדקדק זה מלשון "עמנו" כי
הל"ל ואת אשר איננו פה היום אלא לדקדק מזה
שדווקא עמנו איננו אבל ישנו עם ה'". כלומר
החידוש הוא שה"ישנו פה" עומד לפני ה' אפילו
שהוא עומד בעוה"ז, בה"איננו פה" לא כתוב
לפני ה' בגלל שזה פשוט - ה"איננו פה" תמיד
לפני ה'!

נמצא שרבינו בחיי והכלי יקר מאירים את הפסוק
משתי בחינות המשלימות זו את זו. רבינו בחיי
מלמד שהישראל העתיד איננו פה בגוף, אך עמנו
היום בנפש. והכלי יקר מוסיף: עמנו איננו אבל
ישנו עם ה'. אין האיש מישראל העתידי מיוצג ע"י
אבותיו בלבד, יש לו נוכחות רוחנית בברית עצמה.
מה שנראה לנו כאיננו - ישנו לפני ה'.

ההן הנסתר בתוך ההעדר

ואפשר שיש רמז נוסף בתיבת "איננו". בארמית
"אין" פירושו "הן". וחז"ל אמרו שמה פירש את
התורה בשבעים לשון (רש"י, דברים א, ה). ואפשר
שבארמית נשמעת בדברי משה בחינה נוספת: "וְאֵת
אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֹה", המורה על הישראל העתידי הנראה

כאילו אינו נמצא, אך בתוך "אין" - העדר, אפשר
לשמוע את הארמית "אין" - הן. איננו, אך בבחינה
אחרת הרי הוא נמצא.

התורה מציבה שתי המציאויות זו בצד זו: "אֲשֶׁר
יִשְׁנֹוּ פֹה - וְאֲשֶׁר אֵינָנוּ פֹה". מנקודת ראותנו יש
אין: הדור הבא עדיין אינו נראה. אך לפני ה' כבר
ישנו. בתוך האין הנגלה גנוז אין, קיום והודאה
שהישראל העתידי כבר עומד לפני ה' בתוך הברית.

גם הדורות הבאים נצבים לפני ה'

התפארת שלמה מוסיף עוד רובד. הוא מחבר את
דברי הפתיחה "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה'"
עם הכרזת משה שהברית כוללת אף "אֲשֶׁר אֵינָנוּ
פֹה". וז"ל: "גם דורות הבאים כולם יזכו לבחינה
זאת כשישמעו הדיבור מפי הצדיק הדור
שהוא בחינת משה..." (תפארת שלמה, נצבים).
ומהי "בחינה זאת"? היא המצב המתואר בתחילת
הפרשה: "נִצָּבִים הַיּוֹם לִפְנֵי ה'". הדורות הבאים
לא קשורים לה' ע"י איזה ברית שלא נכרתה איתם
אלא עם קודמיהם זמן רב קודם שנולדו, לא! אלא
הם עצמם זוכים למצב של ברית בעמידה לפני
ה' ממש ע"י משה רבינו.

רבינו בחיי מלמד שהישראל העתידי שאינו עדיין
בגוף עמנו היום בנפש. הכלי יקר מלמד שאף שאיננו
עמנו, כבר ישנו עם ה'. והתפארת שלמה מלמד שאף
אותם דורות הבאים עצמם זוכים למצב של "נִצָּבִים
הַיּוֹם לִפְנֵי ה'".

אך היאך יוכל דור הנוולד כעבור מאות שנים לעמוד
בתוך "היום", ההווה של משה?

מהו משמעות "היום"

השפת אמת מוסיף עוד רובד. תיבת "היום" חוזרת
ונשנית בכל הקטע. משה אומר "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם,
עֹמְדֵי הַיּוֹם לִפְנֵי ה', אֵינָנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם. בפשוטו,
"היום" מכוון לאותו יום היסטורי בסוף ימי משה
שבו נכנסו בני ישראל בברית זו, אולם השפת אמת
מלמד של"היום" יש משמעות שלמעלה מאותו יום
מסוים: "היום כו' פִּירוּשׁ בְּכָל יוֹם..." (שפת אמת,
תרל"ד). ובשנה שלאחריה מבאר: "כִּי הַכֹּלֶל יִשְׂרָאֵל
לְעוֹלָם עוֹמְדִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא... וְזֶה "הַיּוֹם"
הוא בְּכָל יוֹם וְיוֹם" (שפת אמת, תרל"ה)..

הוא מוסיף
כלל גדול.
מ א ח ר
ש כ ת ו ב
" א ת ם

נצבים - כל הכתוב בתורה הוא קיים לעד" (שפת אמת, תרל"ח). דברי משה אינם תיאור היסטורי אלא מצב תמידי בהווה: אתם נצבים היום לפני ה'.

ברית שלמעלה מן הזמן

השפת אמת מוסיף בביאור "לעברך בברית ה'" וז"ל: "והם למעלה מן הזמן בכח זה הברית" (שפת אמת, תרנ"ח). ונמצאו דברי המפרשים מצטרפים כאחד. רבינו בחיי מלמד שהישראל העתידי שאינו עדיין בגוף עמנו היום בנפש. הכלי יקר מלמד שהדור הבא, אף "שאיננו עמנו", כבר ישנו עם ה' ועומד לפניו. התפארת שלמה מלמד שאותם דורות הבאים עצמם זוכים למצב של "נצבים היום לפני ה'" על ידי דיבורו המתמשך של צדיק הדור. והשפת אמת מבאר היאך ברית שנכרתה ביום היסטורי אחד נשארת בהווה תמיד לכל דור: "היום" - הוא בכל יום ויום! כי על ידי ברית זו יש לכלל ישראל בחינה שהיא למעלה מן הזמן. ה"איננו" של דור אחד נעשה ל"ישנו" של דור אחר. אותם שלא נראו לעיני דורו של משה נכנסים לבסוף להיסטוריה, וכשהם נכנסים, אין התורה פונה אליהם כלשון עבר. היא מדברת אליהם ישר בהווה: אתם נצבים היום!

מאל כל ישראל אל כל איש ישראל

רעיון זה, שמשה פונה לכל הדורות כלל ישראל משופך אור על מבנה ספר דברים כולו. דברי משה בספר האחרון של התורה נפתחים "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" (דברים א, א). הכלי יקר מעיר שלשון זו עצמה תמוהה: "לא מצינו בכל המקרא שמשה ידבר אל כל ישראל כאחד" והרמב"ן מבאר שביאור התורה ע"י משה היה צריך להיות במעמד כל ישראל "כי ביאור התורה ותשלום המצות צריך להיות במעמד כל ישראל כאשר היה במתן התורה" (רמב"ן, דברים א, א).

והלשון חוזרת בנקודות מפנה בספר דברים. קודם שחוזר על עשרת הדברות, "ויקרא משה אל כל ישראל" (דברים ה, א), וכשהוא קרב אל הברית האחרונה שוב קורא "אל כל ישראל" (דברים כט, א), ואחר כך באה השיא: "אתם נצבים היום כלכם... כל איש ישראל"

פרשת נצבים מגלה את מלוא משמעותו של אותו "כל ישראל" שמשה פונה אליו בכל ספר דברים. אין זה דור הנוכחים בגוף בלבד. משה עצמו אומר: "ולא אתכם לבדכם..." אלא "אשר ישנו פה ואשר איננו פה", בכל דור ודור. "כל איש ישראל" נעשה יותר מתיאור של כל מי שהתאסף לפני משה בגוף. בברית נצבים הוא כולל את כל כלל ישראל לדורותיו.

דברי משה רבנו לכל הדורות

ספר דברים מכיל את דבריו האחרונים של משה רבנו לכלל ישראל, אף שלא ייכנס עמהם לארץ ישראל. אך לא נאמרו דבריו לאותו דור בלבד, אלא כחלק מן התורה שהוא מורשה קהלת יעקב - ירושה אין לה הפסק. אפשר שזה גם טעם שאחר ברית נצבים באה מצות הקהל. אחת לשבע שנים חייבים הדורות הבאים להתכנס לשמוע את התורה "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיהם... תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם" (דברים לא, י). אותם שנכללו פעם ב"איננו פה" מתכנסים אחר כך כ"כל ישראל ועומדים לפני ה'". תורת משה נקראת לפנייהם מחדש. בדרך זו נותן מצוות הקהל ביטוי מעשי בכל דור לברית נצבים

אנחנו נצבים היום

כבני אדם איננו רואים אלא מה שעומד לפנינו היום. אנו רואים את ה"יש", מה שכבר נכנס לעולם ונמצא לעינינו. מי שעדיין לא נולד, מנקודת ראותנו איננו פה; עדיין אינו נראה לנו. אך ברית נצבים מלמדת שההעדר מעינינו אינו ההעדר מן הברית. מה שאינו עדיין עמנו, כבר נמצא לפני ה', וכל דור נכלל בדברי משה רבנו. משה רבנו מדבר אל "כל איש ישראל" לדורותיו. ב"היום" של משה נכללנו ב"אשר איננו פה", בזמנו אנו נעשינו "אשר ישנו פה".

חשיבותו האינסופית של היהודי

אין הברית
מ א ו ר ע
שאירע עם
הדור הקודם
ב ל ב ד .

וכדברי השפת אמת, לכל דור יש "היום" שלו, וכל דור עומד לפני ה' מחדש. וכך האִינְנו של דור אחד נעשה לִיִּשְׁנו של דור אחר, והברית ממשיכה לכלול אף את מי שעדיין לא נראה לעין.

דברי משה רבנו נשארים לעולם בהווה, אל כָּל יִשְׂרָאֵל: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

מהרא"ל צינץ

גדלות היהודי

נאמר בפרשתנו: אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם... לְעִבְרָה בְּבְרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבְאֲלֹתָיו אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: המושג "נִצָּבִים לִפְנֵי ה'" המופיע בפתח פרשת ניצבים זוכה לפירוש עמוק וייחודי בתורת רבינו מהרא"ל. המהרא"ל מעניק למילים אלו משמעות קיומית ומחשבתית עמוקה, המאירה את המשמעות את העמידה של כל יחיד ויחיד מעם ישראל לפני הבורא. רבינו מעמיד כאן שני יסודות.

יסוד א': המשקל הקיומי של כל מעשה ומעשה
היסוד הראשון שופך אור על כך שקיימת מערכת של שכר ועונש. כל מעשה שיהודי עושה - בין אם הוא מצווה קטנה ובין אם הוא עבירה - אינו הולך לאיבוד בחלל. יש לו השפעה וגמול בשמיים. העולם הרוחני מגיב לכל תנועה, דיבור או מעשה של היהודי בעולם הזה.

יסוד ב': שורש השכר והעונש - חשיבותו האינסופית של היהודי

החידוש הגדול והמרגש ביותר טמון ביסוד השני, המסביר מדוע המערכת של שכר ועונש קיימת. מדוע לקדוש ברוך הוא, בורא כל העולמות, אכפת ממעשיו של אדם בשר ודם?

התשובה היא: חשיבותו וערך עצמי עצום.

• הערך של הפחות שבפחותים: התורה מדגישה את הנוכחות של כולם - מראשי השבטים ועד "חוטב עציץ ושואב מימך". מכאן למדו רבותינו שאין יהודי שהוא שקוף או חסר משמעות לפני ה'. גם מי שמרגיש בתחתית המדרגה הרוחנית או החברתית, חביב וחשוב לפני הבורא באותה מידה עצמית.

• **צד השכר - גודל המצווה:** מכיוון שהאדם חשוב כל כך, כל מצווה ומעשה טוב שהוא עושה, ויהיה הקטן ביותר, מעורר שמחה עצומה בשמיים. הקדוש ברוך הוא "מחשיב עד מאוד" את המעשה הזה, ומתוך החשיבות הזו נובע שכר עצום שאין לתאר.

• **צד העונש - גודל האחריות:** באופן מפתיע, זהו בדיוק גם השורש של העונש. אם מעשיו של האדם היו חסרי חשיבות, הבורא היה יכול "להתעלם" מהעבירות שלו. אך כיוון שכל יהודי הוא בן מלך, ומעשיו קובעים ומשפיעים בעולמות העליונים, כאשר הוא חוטא - יש למעשה הזה משקל כבד.

רבינו מדייק יסודות אלו מפסוקי הפרשה, ומראה כיצד היסודות הרעיוניים של שכר, עונש וחשיבות האדם שזורים ומקופלים ממש בתוך מילות הפסוקים ובשמותיו של הקדוש ברוך הוא.

השילוב הכפול הזה מדגיש ומבסס את הדברים: **הרמז הראשון: שילוב השמות "ה' אֱלֹהֵיכֶם"** כידוע מדברי חז"ל, שמותיו של הקדוש ברוך הוא מבטאים הנהגות שונות בעולם:

• **שם הוי"ה (ה')** - מייצג את מידת הרחמים, השפע, הטוב והשכר המוענק לאדם מעבר לשורת הדין.

• **שם אלוקים (אלוקיכם)** - מייצג את מידת הדין, המשפט, והעונש על עבירות.

כאשר התורה פותחת במילים "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם", היא מחברת את שני השמות יחד. החיבור הזה בא ללמד שכל יהודי, בגלל "עמידתו" וחשיבותו לפני הבורא, ניצב מול שתי ההנהגות הללו. מעשיו נבחנים הן במשקפת של מידת הרחמים שמכוחה ניתן שכר על עשיית רצון השם, והן

במשקפת
של מידת
הדין
שמוכה
ניתן עונש.

ודווקא בגלל שמעשיו של היחיד חשובים ורצויים,
לכן הוא נענש על אי עשיית רצון ה'.

הרמז השני: "בְּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאֲלֹתוֹ"

בהמשך הפסוקים התורה מפרטת את אופן העמידה:
"לְעִבְרָךָ בְּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאֲלֹתוֹ". גם כאן ישנו כפל
מכוון:

- **הברית** - מגלמת את ההבטחה, את הקשר הנצחי
ואת מידת ההטבה והשכר שהקדוש ברוך הוא
כרת עם אבותינו ועימנו, להשפיע לנו טוב וברכה.
- **האלה (הקללה)** - מגלמת את צד העונש
וההתרעה. היא מבהירה שיש השלכות חמורות
לעזיבת התורה והמצוות.

המסקנה: חשיבות האדם היא סיבת הדין והרחמים
שני הרמזים הללו מובילים לאותה נקודת מוצא:
המשקל העצום של מעשי היהודי - לטוב או למוטב
- אינו נובע מריחוק, אלא דווקא מתוך קִרְבָּה
וחשיבות עצומה.

האדם אינו יצור זניח ביקום; הוא "ניצב לפני ה' אלוהיו".
כיוון שהוא יקר ומוערך כל כך בעיני הבורא, וכיוון
שהקדוש ברוך הוא בחר לכרות עימו ברית, ממילא
לכל תנועה קלה שלו יש משמעות עולמית. מידת
הרחמים ומידת הדין, הברית והאלה, כולן משמשות
יחד כדי לבטא את הרצינות והחשיבות המוחלטת שבה
מתייחס הקדוש ברוך הוא לכל נפש מישראל.

התובנה העולה מכאן: מערכת השכר והעונש,
בעצם משקפת את האהבה והחשיבות שהקדוש
ברוך הוא רוחש לכל יהודי ויהודי. והידיעה הזו
אינה באה להפחיד, אלא להפך - לרומם את נפש
האדם, להעניק לו תחושת אחריות עמוקה, ולדעת
שזוהי שום רגע או מעשה בחייו שהוא חסר ערך.

לעיתים, בתוך שגרה שוחקת, בין קשיים, דאגות או
תחושת קטנות, אדם עלול לשכוח מי הוא באמת
ומהו ערכו. אך האמת התורנית הפשוטה והעמוקה
היא שערכו של כל יהודי ויהודי הוא אינסופי.

זכור תמיד:

הקדוש ברוך הוא מאמין כך! הוא נתן לך נשמה
ייחודית ותפקיד מיוחד בעולם שאיש מלבך אינו
יכול למלא. צעד בגאווה יהודית, מתוך שמחה,
מתוך הכרת הערך העצמי שלך, ומתוך ידיעה שכל
מעשה טוב שלך מרעיש עולמות ומביא אור גדול
לעולם כולו.

יהודי יקר, דע את מעלתך ועוצמת נשמתך!

פרשת וילך

**דבריו האחרונים של משה: מתוכחה
לחיזוק**

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל
יִשְׂרָאֵל" (דברים לא, א).

דברי הפתיחה של פרשת וילך נשמעים מוכרים
להפליא. ספר דברים עצמו נפתח: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" (דברים א, א).
הדמיון קשה להתעלם ממנו. ספר דברים נפתח
ב"הדברים" שמשה דיבר "אל כל ישראל", ועתה,
כאשר משה נכנס ליום האחרון של חייו, התורה שוב
מספרת לנו שמשה דיבר את "הדברים האלה אל
כל ישראל".

הקבלה זו מרמזת על ניגוד. בתחילת ספר דברים
ניגש משה אל כל ישראל בתוכחה. רש"י מסביר
שהוא מתייחס לחטאיהם רק ברמז, "מִפְּנֵי כְבוֹדֶן
שֵׁל יִשְׂרָאֵל" (רש"י, דברים א, א). זו תוכחה, אך זו
תוכחה עדינה ומלא כבוד הבריות של מנהיג האוהב
את עמו. עתה, לקראת סיום הספר, ביום האחרון
לחייו, משה שוב "מדבר אל כל ישראל", אך בקול
של חום ומילים של עידוד. משה יודע שהוא לא
ילווה אותם מעבר לירדן. הוא חייב להכין אותם
להיכנס לארץ ישראל בלי המנהיג שהדריך אותם
מאז היותם לעם, במשך ארבעים שנה, ולכן דבריו
מלאים חיזוק.

"חֲזִקוּ וְאַמְצוּ אֶל תִּירְאוֹ וְאֶל תַּעֲרָצוֹ מִפְּנֵיהֶם כִּי
ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֵלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ"
(דברים ו, ו).

הדמיון בין פתיחת ספר דברים לבין פתיחת וילך

אינו עניין
של ניסוח
בלבד, אלא
הפסוק
בראש

הספר פותח לנו צוהר להבין מה טמון בפתיחת פרשתנו. וז"ל הכלי יקר: "...שרצה משה לזרזם על התשובה אשר עיקרה בדברים, כמ"ש "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' (הושע יד, ג). לכך נאמר "וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל". ומדקאמר אח"כ ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, אם כן דבור ראשון להיכן אזל [פירוש איפוא כל "הדברים האלה" שדיבר "אל כל ישראל"]? אלא שהוא דבור קשה של מוסר ולכן אמרו "אל כל ישראל", לומר כל מי שיש לו להשיב יבא וישיב כמו שפירש"י על מ"ש "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" (דברים א, א). וכן כאן אמר לכולם ענין התשובה התלויה בדברים. ולפי שאין אדם רואה חובה לעצמו לעולם, וכל חוטא ורב מרי לעולם לא ילך הוא אל החכם הרופא לבקש תרופה למחלתו בחלי הנפש, והלואי שישמע בקראו אליו החכם ההולך אליו ומדבר על לבו לפתותו ע"ד התשובה, ע"כ אמר "וילך משה" שהוא הלך מאהל לאהל אל כל אחד מישראל והיה מדבר על לבו את הדברים האלה היינו עניני התשובה התלויה בדברים והוא מוסב על מ"ש למעלה כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך דהיינו ענין קחו עמכם דברים " (כלי יקר דברים לא, א).

שני הרעיונות, המוסר וקריאה לתשובה לעומת החיזוק ועידוד, אינם סותרים זה את זה. דבריו האחרונים של משה מכילים מוסר וקריאה לתשובה, אך כאשר הוא מתכוון לעזוב את עמו הוא גם מכיר בצורך שלהם בביטחון, באומץ ובהרגעה. יש זמן לפנות אל העבר, ויש זמן לחזק אנשים לקראת העתיד, ויש זמן לשניהם גם יחד.

תיקון לפחד המרגלים

כאשר אנו מעיינים בדברי החיזוק של משה, מתגלה הקבלה נוספת. סמוך לתחילת ספר דברים משה מספר באריכות על חטא המרגלים. המרגלים שבו מארץ ישראל והרסו את ביטחון האומה. הם הפחידו

את העם וגרמו להם להאמין שהארץ שהבטיח ה' אינה ניתנת לכיבוש. משה מזכיר איך שניסה אז להרגיע ולחזק אותם: "לא תַעֲרֹצוּן וְלֹא תִירָאוּן מֵהֶם. ה' אֱלֹהֵיכֶם הִוא הַהֵלֶךְ לְפָנֵיכֶם הִוא יִלְחֶם לָכֶם" (דברים א, כט-ל). אך העם לא היה יכול לשמוע. הפחד כבר הציף אותם, ואותו דור כולו איבד את הזכות להיכנס לארץ ישראל.

עתה, ביום האחרון לחיי משה, הוא מדבר אל בניהם כמעט באותה לשון: "חֲזִקוּ וְאַמְצוּ אֶל תִּירָאוֹ וְאַל תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם" (דברים לא, ו). הקשר ברור, הלשון כמעט זהה. "לא תַעֲרֹצוּן וְלֹא תִירָאוּן מֵהֶם" בפרשת דברים הפך בפרשתנו ל"אל תִירָאוּ וְאַל תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם", ו"ה' אֱלֹהֵיכֶם הִוא הַהֵלֶךְ לְפָנֵיכֶם" בפרשת דברים הפך ל"ה' אֱלֹהֵיכֶם הִוא הַהֵלֶךְ עִמָּךְ" בפרשתנו. הרמב"ן (במדבר כא, לד) שמסביר שמשה חשש מפני זכויותיו של עוג מלך הבשן אך לא מפני גבורתו, מציב את שני הקטעים זה לצד זה. הוא מתאר את משה כמנהיג שהזהיר שוב ושוב את ישראל שלא לפחד מגבורת אויביו, אלא שכשמזכיר את סיפור חטא המרגלים הוא מאשים אותם בפחד מבשר ודם, לעומת הפסוק בפרשתנו שהוא לחיזוק ועידוד.

אפשר לומר שמשה רכנו חוזר בכוון אל אותו רגע שבו נכשל הדור הראשון. שלושים ותשע שנים קודם לכן דחק באבותיהם שלא ייראו, ולא יכלו לקבל את דבריו (דברים א, כט-ל). ועתה הוא עומד לפני בניהם, שוב על סף ארץ ישראל, ומוסר את המסר בשנית. אלא שהפעם הוא פותח בשתי תיבות של כוח, עידוד, וחיזוק: "חֲזִקוּ וְאַמְצוּ" (דברים לא, ו). היו חזקים. היו אמיצים. הדור הראשון שמעו קולות שאמרו להם שאינם יכולים להצליח. מסרו האחרון של משה לבניהם הוא שהם יכולים להצליח, ובעזרת ה' – יצליחו!

השליח שנשאר נאמן

יש כאן ממד נוסף ראוי לציון: ברגע זה, לאחר שחיזק את האומה:

"וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל חֲזָק וְאַמָּץ כִּי אֵתָה תָבוֹא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִנְחִילָנָה אוֹתָם" (דברים לא, ז).

ה מ ע ב ר
מרבם ליחיד
משמעותי.
ת ח י ל ה
אומר משה

לעם "חֲזַקוּ וְאַמְצוּ". אחר כך הוא פונה אל מנהיגם החדש ואומר לו "חֲזַק וְאַמְצֵךְ". יהושע אינו רק יורשו של משה. הוא אחד משני העדים שנותרו לאותו פרק שמשה נראה עתה נחוש להתגבר על נזקיו. יהושע היה אחד משנים-עשר שליחיו של משה שעשרה מהם נזכרים כ"המרגלים". כאשר המרגלים הפחידו את כלל ישראל, עמדו יהושע וכלב לפני העם והכריזו: "וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ... וְהָ אֶתְּנוּ אֶל תִּירָאֵם" (במדבר יד, ט).

יהושע כבר מסר לעם בעצמו מסר של חיזוק: "אַל תִּירְאוּ... וְהָ אֶתְּנוּ". איש לא שמע. העם נשטף כל כך בפחד עד שאיימו לסקול את יהושע וכלב. עתה, כמעט ארבעים שנה לאחר מכן, עומד ליד משה האיש שדברי העידוד שלו נדחו. הפעם הוא לא רק יאמר לכלל ישראל שהם יכולים להיכנס לארץ - הוא יוביל אותם לשם!

הקשר הזה כבר מרומז סמוך לתחילת ספר דברים. בסיפורו של משה על חטא המרגלים הוא מזכיר את ציווי ה': "יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יְבֹא שָׁמָּה אִתּוֹ חֲזַק כִּי הוּא יִנְחִלָנָה אֶת יִשְׂרָאֵל" (דברים א, לח). עתה, ביום האחרון של משה עלי אדמות, מתקיים אותו ציווי: "חֲזַק וְאַמְצֵךְ... וְאַתָּה תִּנְחִלָנָה אוֹתָם". אותו סיפור שמזכיר את כישלון המרגלים כבר מצביע על יהושע כמנהיג דור באי הארץ ומצווה לחזקו. בפרשת וילך אותו שליח נאמן שאמר מן ההתחלה שארץ ישראל ניתנת לכיבוש מתחזק עתה בפומבי בכדי להכניס את כלל ישראל לתוכה.

לעיני כל ישראל

התורה פותחת את תיאור העברת המנהיגות האחרונה של משה בהדגשה שהדבר אירע "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", ובמקום אחר אותם מילים הם חותמים את התורה - וחיו של משה. הרמב"ן (במדבר כז, יט) מסביר שמינוי יהושע היה חייב להתרחש בפומבי כדי שהעם יבטח בו ויקבל את מנהיגותו. הכלי

יקר (דברים לא, ז) הולך רחוק יותר: עיני ישראל נשואות אל מנהיגם, "וּמִמֶּנּוּ יֵרָאוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ". אומץ המנהיג נעשה לאומץ העם.

"לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" מרמזת על תכונה עוצמתית במנהיגותו של משה. ברגע מכריע אחד היה מוכן לשבור את הלוחות לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל כאשר הישרדות האומה דרשה זאת. בסוף חייו היה מוכן באותה מידה לחזק את יורשו לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל ולהעביר אליו בפומבי את המנהיגות. רגע אחד דרש את האומץ לשבור דבר יקר. הרגע האחר דרש ענווה וכוח לבנות את האדם שיחליף אותו. בשני המקרים פועל משה לא למענו, אלא למען עתיד כלל ישראל.

רש"י בביאורו לחתימת התורה "...אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" מפרש שזה מתייחס לשבירת הלוחות לעיניהם (רש"י, דברים לד, יב). לא מצאתי במפרשי התורה מי שמקשר במפורש בין שני הפסוקים של "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", אך ההקבלה הלשונית בולטת. בפרשתנו החיזוק הפומבי של יהושע חשוב במיוחד לאור פרשת המרגלים. העם סירב פעם להאמין ליהושע כאשר הבטיח להם שה' עמם ושהם יכולים לכבוש את הארץ. עתה משה מאשר שהדור הבא רואה את יהושע אחרת. הוא מעמיד אותו לפניו, מחזק אותו לעיניהם, ומכוון אותו בפומבי כמנהיג שיביא אותם אל הארץ.

משה לא ילך - ה' ילך!

יש נקודה מרגשת במיוחד שאפשר לשמוע בדברי משה. הוא אומר לעם "בֶּן מֶאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לָצֵאת וּלְבֹאָה וְהָ אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה" (דברים לא, ב). סמוך לתחילת ספר דברים, בסיפור פרשת המרגלים, כבר הזכיר משה שהוא עצמו לא ייכנס לארץ: "גַּם בִּי הִתְאַנֶּף ה' בְּגִלְלָכֶם לֵאמֹר גַּם אֶתָּה לֹא תָבֹא שָׁם" (דברים א, ז).

עתה הגיע המציאות הזו. משה נאסר לעבור את הירדן. אף על פי כן, כאשר משה מדבר כאן, הדגש אינו על אי-יכולתו להיכנס, אלא על כך שכלל ישראל לא ישאר בלי הדרכה. הוא אומר להם "ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר

לִפְנֵי ה' (דברים לא, ג), ואומר ליהושע "וה' הוא ההלך"

לִפְנֵי ה' הוּא יְהִי עִמָּךְ" (דברים לא, ח), משה לא ילך לפניו - ה' ילך!

זו אחת מפעולות מנהיגות הגדולות ביותר של משה רבנו. הוא מכין את האומה להצליח בלעדיו. הוא אינו תולה את ביטחונם בנוכחותו. הוא מכוון את ביטחונם אל ה', תוך שהוא מחזק בפומבי את המנהיג שימלא את מקומו. המנהיגות משתנה, אך אותה הדרכה האלוקית נשארת.

קולו של משה – נצחיות התורה

"וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנִּשְׁאִים אֶת אַרְוֹן בְּרִית ה' וְאֶל כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים לא, ט). מנהיגותו של משה עלי אדמות תסתיים, אך תורתו תישאר!

הוא מצווה שבסוף כל מחזור שמיטה יתאסף כלל ישראל: "בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת פָּנַי ה' אֱלֹהֶיךָ... תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם" (דברים לא, יא). הכינוס כולל את כולם: "הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ" (דברים לא, יב). חז"ל מלמדים שבהקהל המלך קורא מספר דברים (משנה סוטה ז, ח). כל שבע שנים מתאסף "כָּל יִשְׂרָאֵל", ודברי משה נשמעים לנצח.

בברית בפרשת נצבים משה הכריז "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם פְּלִכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם... כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל", הברית משתרעת אף על "אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם", הדורות שעדיין לא נולדו, הם נכללים ב"כָּל יִשְׂרָאֵל". הם יתאספו "לִרְאוֹת אֶת פָּנַי ה'", וגם הם ישמעו "אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת". השפת אמת לימד על "נצבים היום" ש"היום" הוא בכל יום ויום. "היום" של הברית מתחדש בכל דור ודור. מצוות הקהל מוציא את הרעיון הזה לפועל. הדור שהיה פעם "אֵינָנוּ פֹּה" עומד עתה לפני ה' ושומע את תורת משה.

מאל כל ישראל אל לעיני כל ישראל

יש מבנה מיוחד המקיף את ספרו האחרון של תורת משה. הוא נפתח אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, לקראת הסוף וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל, משה מחזק את יהושע לעיני כל ישראל, מצוות הקהל הוא נגד כל ישראל באזניהם, והתורה חותמת את חייו של משה במילים לעיני כל ישראל.

בתחילת ספר דברים נזכר משה רבנו בעבר וסוקר את המקומות אשר נכשל בהם כלל ישראל, ובכללם מעשה המרגלים והפחד שנמשך ממנו. אולם ביום האחרון, בפרשת וילך, כאשר הכניסה לארץ ישראל קרבה ובאה, הוא מפנה את העם אל העתיד. הוא מחזק את האומה בתיבות חֶזֶק וְאִמָּצוּ, מחזק את יהושע בתיבות חֶזֶק וְאִמָּץ, מבטיח להם כי ה' הוא ההולך לפניו, ומניח להם את התורה ומכוון את מצות הקהל נגד כל ישראל באזניהם (שם לא, יא), שתמשיך לדבר אל כל ישראל גם לאחר שמושה עצמו איננו איתנו בגוף.

הדור הראשון עמד על גבול הארץ ואמר בייאוש שאינם יכולים להיכנס. מסרו האחרון של משה לבניהם נאמר בנחישות: אל תיראו. ה' עמכם. תוכלו ללכת קדימה, יהושע ינהיג אתכם ותבואו אל הארץ. בכוח ובביטחון. חֶזֶק וְאִמָּצוּ!

מהרא"ל צינץ

"חתימת" התורה, בפטירת משה רבינו.

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לָצֵאת וּלְבוֹא. רבינו המהרא"ל מאיר כי דברים אלו נוגעים באחד היסודות העמוקים ביותר בתורת הנסתר והמחשבה, אשר הראשונים (כמו הרמב"ן בהקדמתו לתורה) מרחיבים עליו רבות: התורה כולה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא.

לאוריסוד זה מחלק רבינו את הפסוק בתחילת הפרשה: - "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה" עד ליום פטירתו. לעומת "וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל" ביום פטירתו. וכאן נפתח פתח להבנה עמוקה וחדשה במהות כתיבת התורה על ידי משה רבנו ותפקידו הייחודי

כמת ו וך
התורה לעם
ישראל.
להלן ביאור
הדברים

1. מהות התורה: "שמותיו של הקדוש ברוך הוא"

כפי שלמד רבינו מפרשת ואתחנן על הפסוק "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה", התורה במהותה הפנימית אינה רק ספר חוקים ומאורעות כפי שהיא כתובה לפנינו. אלא האותיות והתיבות של התורה, מצטרפות כולן לשמות קדושים המבטאים את המהות האלוקית ואת הצינורות שבהם הבורא מחיה ומנהיג את העולם. במדרגה זו, התורה היא אלוקית לחלוטין, מופשטת מעבר להשגת אנוש, ואין בה עדיין מאורעות ומצוות כפי שהם מתגשמים בעולם הזה.

2. תפקידו של משה: "אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה"

כוחו הייחודי של משה רבנו. כפי שנלמד מהמילים "אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל" מלמדות שמשה רבנו לקח את האור האלוקי הזה, את אותם שמות קדושים, והלביש אותם בתוך מילים, מאורעות שהיו בימיו, ומצוות מעשיות לעם ישראל. משה הוא הצינור שהוריד את השמות הללו למטה והפך אותם לספר התורה שלפנינו. (לכן התורה נקראת על שמו - "תורת משה עבדי").

למשל, אומר רבינו שאילו לא היו קורח והמרגלים בוחרים לחטוא, ולא היו מתרחש במציאות מעשי קורח והמרגלים, התורה לא היתה "אחרת" חס ושלום, אלא צירופי השמות שבתורה היו מתלבשים בצורה אחרת.

3. העומק בחלוקת הפסוק: "וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה לְעוֹמֶת וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה."

בתחילה, לאורך כל שנותיו של משה רבינו במדבר, הוא היה הולך ומתעלה מיום ליום. ובכל שהוסיף ולימד תורה לישראל, אין ספק בדבר שהוא עצמו התעלה באופן שאין לשער ואין להעריך! וזו הכוונה "וילך". שהוא היה בגדר "הולך" ולא נשאר באותו מקום. וכפי שביארו חז"ל את הפסוק וַיְנַתְּתִי

לְךָ מַהֲלָכִים בֵּין הָעַמִּים הָאֵלֶּה (זכריה ג ז): שהמלאכים "עומדים" באותה דרגה כל הזמן, ואילו הצדיקים "הולכים" ועולים מדרגה לדרגה. ולכן לאורך כל השנים: וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה! וככל שהיה משה רבינו "הולך", כך גם התורה הלכה ו"התלבשה" באותן מאורעות שהיו בזמן משה רבינו.

אולם ביום הסתלקותו, כבר לא היתה "הליכה". כי משה רבינו היה בגדר **לֹא אוֹכֵל עוֹד לְצֵאת וּלְבֹא**. וכפי שביארו חז"ל: לא אוכל לצאת ולבוא בדברי תורה. ולכן ביום פטירתו דיבר משה רבינו את "הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" דהיינו כהוייתם, כמות שהם, ללא שינוי. וביום זה נשלמה התורה וקיבלה לבוש סופי. כי ביום שהסתיימה ההתעלות של משה רבינו, ביום זה גם נחתם ונקבע הלבוש הסופי של שמותיו של הקב"ה בספר התורה כפי שהוא לפנינו "הדברים האלה".

לאור דברים אלו מבאר רבינו את הפסוק בְּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם. כוונת הפסוק לומר שרק ביום נקבע כי ימי חיי משה יהיו מאה ועשרים שנה.

שהנה מצינו שמשה רבינו התפלל לפני הקב"ה שיאריך ימי ועוד וייכנס לארץ ישראל. והקשה על כך המהרש"א (ביבמות מט:): הרי דרשו חז"ל מהפסוק "והיו ימיו מאה ועשרים שנה" שהכוונה היא על משה רבינו. וא"כ אחרי שכבר נאמר בתורה שמשה יחיה מאה ועשרים שנה, איך ניתן היה להתפלל שיאריך הקב"ה את ימיו?

אלא ביאור הדברים שכל זמן שמשה רבינו היה חי עוד לא נחתם ה"לבוש" של התורה והיא עדיין היתה יכולה להתלבש במילים אחרות. ולכן אם היה הקב"ה שומע לתפלתו להיכנס לארץ ולהמשיך לחיות, אזי היה הפסוק "והיו ימיו" נכתב בצורה אחרת. ורק ביום זה שנחתמה עלייתו של משה בגדר **לֹא אוֹכֵל עוֹד לְצֵאת וּלְבֹא**. ונחתמה התורה, אז נקבע סופית הפסוק של "והיו ימיו מאה ועשרים שנה". וזה מה שאמר משה בְּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם.

מה הלקח שנפיק אנו מהדברים? לנצל את ימי חיותנו, להיות בגדר "הולכים", לעלות ולהתעלות! כל זמן שהנר דולק, אפשר עוד לתקן!